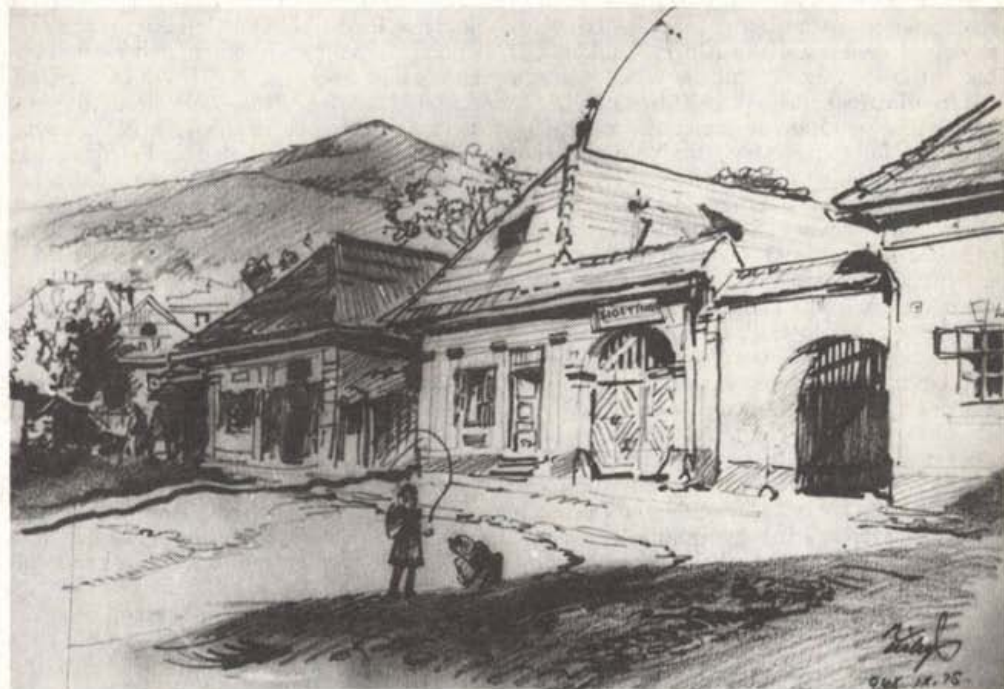

Száz esztendeje született Tichy Kálmán

Grafikus, festő, szépiró, publicista, néprajzkutató, muzeológus, helytörténész — ez volt az írásainál gyakran a Nyiresi előnevet is használó, Rozsnyón és környékén több évtizeden át köztisztviselőként álló Tichy Kálmán. Kortársai és barátai fogalmazták meg és írták le róla a helyi sajtóban, az 1930-as években: „Talán mindig fokozódik hálánk a sors iránt, hogy Tichy Kálmán, ez a kitűnő festő, ez a mélyenszántó és szellemes író, itt maradt, az ő nagy kárára, de a mi gyönyörűségünkre, alig pótolható kultúrtényezőnek a mi kis városunkban, a mi szomorú elhagyatottságunkban.” Mondhatták ezt azért, mert Kálmán bácsi — ahogy ma is sokan emlegetik szülővárosában — értük élt. A szülőföldjéért, annak népéért.

1888. október 31-én született Rozsnyón. Az evangélikus gimnáziumban tett érettségi után két évig — 1906—1907 — Hollósy Simon müncheni festőiskolájában tanult. Nagy kedvvel dolgozott, s egyik képét már az első évben kiállították. 1907-ben felvételét kérte a budapesti Képzőművészeti Főiskolára, ahol Olgyay Viktor és Révész Imre tanítványaként 1911-ig tanult, s rajztanári diplomát szerzett. Alapító tagja volt az 1912-ben alakult Ifjú Művészek Egyesületének. Az ő tárlataikon bemutatott művei alapján nyerte el az itáliai ösztöndíjat, így az 1912-es évet Velencében, az 1913—1914-es éveket Dalmáciában töltötte, főleg akvarell és tollrajz munkáin dolgozva. Közben állandó kapcsolatot tartott fenn szülővárosával. A helyi lapban, a Sajó-Vidékben 1913 tavaszán hirdetest közölt, miszerint festészeti szabadiskolát kíván nyitni a városban, és minden felvilágosítást kérő érdeklődőt szívesen lát a rozsnói Rákóczi téren levő lakásán. Az említett lap ebben az időszakban és az elkövetkező évek során állandó figyelemmel kísérte Tichy működését, és rendszeresen beszámolt olvasóinak kiállításairól, sikereiről.

A régi Rozsnyó (Helena Langova reprodukciója)

Az I. világháborúban mint hadapród a 16. besztercebányai honvéd és népfőlkelő gyalogezredben főként képzőművészeti feladatokat kap: hadi képeslapokat készít, a pihenés óráiban pedig 200 arcképet sikerül lerajzolnia a gyalogezred tisztikaráról. A háború után, 1918-ban szülővárosába tért vissza. 1919—1920-ban a rozsnói evangélikus főgimnázium tanára. Az 1920-as évek elején képzőművészeti alkotásaiból önálló kiállításai voltak Rimaszombaton, Losoncon, Prágában. 1923—1925 között a Sajó-Vidék felelős szerkesztője, de amikor az újból engedélyezett Rozsnói Művelődési Egyesület 1924-ben a helyi múzeum élére választotta, megvált a laptól. Az írástól, újságírástól természetesen nem szakadt el, a helyi lapnak mindvégig munkatársa maradt. Ezenkívül rozsnói tudósítója volt a Prágai Magyar Hírlapnak és az 1920-as évek elejétől szépirodalmi alkotásai, néprajzi és történeti cikkei megjelentek a Magyar Írásban, a Magyar Minervában, a Magyar Vasárnapban, a Nemzeti Kultúrában, az Új Aurórában, az A Mi Lapunkban és a kétnyelvű szlovák-magyar tipográfiai lapban, a Slovenská Grafikában is.

A múzeum élére kerülésével kezdődött Tichy Kálmán életének talán — a köz ügye szempontjából mindenképpen — legfontosabb szakasza. 1924 és 1944 között a rozsnói Városi Múzeum vezetése és fejlesztése érdekében kifejtett áldozatos munkája során nagyon sok értéket sikerült felkutatnia, összegyűjtenie, miközben a munka szinte minden eredményét publikálta, s előadásokat is tartott. A rozsnói gyűjteményt olyan mértékben sikerült gyarapítania, hogy a magyarországi Közgyűjtemények Országos Felügyelősége már előkészítette a közgyűjtemények közé való felvételét. Ezt azonban a II. világháború megüszította.

Csak kevéssel az első világháború előtt kezdett alakulni ennek az intézménynek a sorsa. Az Országos Magyar Bányászati Egyesület Borsod-Gömöri Osztálya volt az első közület, amely 1902-ben felvetette egy Rozsnoyi létesítendő szakmúzeum eszméjét. 1905-ben már fel is épült az osztály Bányászati és Kohászati Múzeuma, Andrássy Dénesné grófné alapítványából, de az épület jó ideig üresen állt, a múzeum berendezése csak 1912-ben történt meg. Ezt egy évvel korábban indította el Réz László református lelkész, a Rozsnói Művelődési Egyesület keretében, amelynek egyik célkitűzése volt a városi múzeum létesítése. Az alig éledező létesítményt azonban szinte teljesen tönkretette az első világháború. Az ezt követő trianoni rendezés következménye helyi viszonyok közt az lett, hogy a múzeumügyet gondozó, ápoló Művelődési Egyesületet betiltották, s csak 1924-ben kezdhetett el új alapszabály szellemében működni.

Tichy az általa vezetett múzeum számára végzett gyűjtő és rendszerező munka mellett, a már említett fórumokon többek között publikálta a Pákh-relikviák leírását, méltatta a rozsnói születésű Pákh Albert munkásságát, elemezte a gyűjteményében található céhtáblák történetét, azok rendeltetését, részletes elemzéseket közölt a XVIII—XIX. századi rozsnói városképekről. 1939-ben megírta a *Visszatért Felvidék 1918—1938* című kötetbe a Rozsnóyt bemutató fejezetet. Talán legjelentősebb helytörténeti munkája a *Phileciumtól Pelsőcig* címet viseli. Ebben a könyvben eredeti levéltári okmányok alapján Pelsőcnek, az egykori Gömör vármegye egy ideig székhelyül is szolgáló városkájának a történetéből közöl részleteket. A kötetben három, élő szóban elhangzott előadásnak és négy kéziratban megmaradt szövegnek fejezetei olvashatók. A több mint 300 oldalas könyvet a rozsnói Gömöri-nyomda 1932-es dátummal jegyzi, de úgy gondolom, ez tévedés, mivel a kéziratok között van, amelyik az 1936-os évszámot viseli. Valószínűbb, hogy 1937-ben került az olvasó elé a mű. Tichy munkáját az első világháború frontjain elesett pelsőci hősök emlékének ajánlotta, az ő emlékművük létrehozását kívánta támogatni mind könyv eladásából származó bevétele, mind pedig előadásainak anyagi hasznával.

Nem tanulta egyetlen színten, mégis fontos feladatokat vállalt az 1910-es évektől kezdve a néprajzi gyűjtőmunka területén. Főként a palócföld magyar népművészetével, s ezen belül az építészet díszítő elemeivel foglalkozott. Az anyagból számos darabot mutatnak be többek között a Magyar Iparművészetben is. Egy 50 darabból álló gyűjteményét a Néprajzi Múzeumnak ajándékozta, egy másik hasonló sorozatát pedig megvette a Múzeum. A kisebbségi magyarság népművészeti értékeinek megmentése érdekében állandóan szorgalmazta a széles körű gyűjtőmunkát. Nagy szerepe volt a rövid életű regösmszorgalom kibontakozásában és az általa „magyar kincskeresők”-nek nevezett regösceskerészek munkájában.

1937-ben fontos tanulmányt közölt a Magyar Írás 2. számában, *A szlovenszkói magyar népművészeti kutatás és annak jelentősége a kisebbségi életben* címmel. Áttekintette az 1918 után Csehszlovákiához csatolt, magyarok lakta terület népművészeti kutatásainak helyzetét. Megemlíti az ebben az időszakban ezen a területen magánszorgalomból gyűjtőmunkát

végzőket és közli, hogy tudományos és szakszerű alapokra fektetett népművészeti kutató, gyűjtő és feldolgozó munka tervét a Masaryk Akadémia¹ (a Csehszlovákiai Magyar Tudományos Irodalmi és Művészeti Társaság) szakosztálya elé terjesztette, ahol azt elfogadták és megvalósítására anyagi fedezetet is kapott. Sajnos nem sokan álltak mellé, pedig erre a feladatra teljes állású szakemberek munkájára lett volna szükség. A dolgozat második részében a népművészet és a kisebbségi élet kapcsolatára vonatkozó — úgy érzem a mai helyzetre is érvényes — gondolatokat közölte. „A népművészet tulajdonképpen az anyagok nyelve s mint ilyennek felkutatása, fenntartása és megőrzése nyelvi önállóságunk megőrzésével egyjelentőségű feladat. Más az a magyar, aki régi népi szépségeit szereti s őrzi, és más az, aki ezeket már semmibe veszi.” Tichy mély humanuma érezhető a következő soraiban is: „Amit a falutól kapunk, vissza kell neki adnunk, s kitartó, lassú nevelő munkával visszatéríteni őket az idegen móditól a magukéhoz. Tudatosítani kell a népművészeti értékeket a faluban, nemcsak abban az értelemben, hogy mint kenyérkereseti lehetőséget tekintsék, de hogy mint fajmegtartó s kifelé vetítő erőt s a felszívódás elleni védelmet tekintsék.”

Több mint ötven éve fogalmazta meg az idézett írás harmadik részében Tichy Kálmán a szlovenszkoí magyar néprajzi múzeum létrehozásának feladatát, de ez bizony a mai napig sem létezik. Nincs bekapcsolva a néprajzi kutatásba a szlovákiai magyar tanítóság sem úgy, ahogyan ő elképzelte.

A sokoldalú Tichy képzőművész profilját önmaga fejezte ki a legtalálóbban: festőművész—grafikus—könyvillusztrátor. Mindhárom területen termékeny alkotó volt. Míg az 1910-es években a szecesszió hatása alatt alkotott, a szülővárosába való visszatérése után vonalai leegyszerűsödtek.

Tichy Kálmánt, a városért, a gömöri népért oly sokat dolgozó közéleti embert az 1945 utáni kitelepítési hullám sodorta el Rozsnyóról. 1945 őszén még volt ideje arra, hogy kidolgozza egy magyar művelődési szövetség — Fókusz lett volna a neve — létrehozásának javaslatát, ennek alapszabályzatát. Ezután kellett feleségével együtt magyarsága miatt távoznia rozsnyói házából, a városból, az országból. Budapestre költözött, ahol már csak a képzőművészettel foglalkozott. Az ötvenes évek közepén nyílt először alkalma arra, hogy hazalátogasson. 1957-ben felvázolta a Városháza nagytermének berendezésére, díszítésére vonatkozó javaslatát. Tervét elfogadták és meg is valósították. Sajnos az épület éppen most folyó rekonstrukciója során leszedték a nagyterem falairól Tichy mesterségeket ábrázoló, zsolnai porcelánból készült tábláit, s ezeket a helyi múzeum raktárába helyezték el.

Tichy Kálmán szép kort megérve, 1968. október 23-án hunyt el Budapesten. A rozsnyói temetőkertben nyugszik, álmodja álmait bátyja mellett, szerénységére jellemzően: annak sírboltjában. Rozsnyói háza, amelynek 1957-től Kemény Géza a tulajdonosa, eredeti állapotban áll — ami nem kis mértékben a nevezett érdeme — a város központjától nem messze, a Vajansky utcában, őrizve az emeleti részben Tichy színes falfreskóját és két festményét.

Sokat tett Tichy Kálmán Rozsnyóért és szép környékéért, a palócok gömöri földjéért, népéért. Értékeket igyekezett feltárni, megmenteni, megőrizni, de finom keze munkája nyomán létrehozni is. A centenárium alkalmából megérdemelné, hogy házat emléktáblával jelöljék meg, s a kis utcát, amelyben háza áll, róla nevezzék el.

Ambrus Ferenc

